

Beszélgetés Kósa Vilmával

Az első interjú

Ilyen se volt még, vagy ha igen, én nem tudok róla. Mostantól kezdve lehet rá hivatkozni, férj interjúvolja a feleségét. Szakmai vonatkozású kérdéseket teszek fel Kósa Vilmának, színjátszással, drámapedagógiával kapcsolatosakat, a válaszokat magnószalagra rögzítem, s onnan kerülnek papírra, némi stilizálás és szerkesztés után. És én vagyok az első kérdezője. Különleges élmény! S milyen sokáig kellett az alkalomra várnom! Évtizedeket! De ami késik, nem múlik, szokták mondani. És íme!

Azt azért még elmondom, hogy nem siettetett. Sőt! Alig tudtam kikönyörögni egy órát. Két dédunokás programja között.

– *El kell mondanom, hogy mi az egyetemi éveink alatt egy kollégiumban laktunk, mindketten irodalom szakosak voltunk, s mikor összeházasodtunk – hohó, ő húsz éves volt én huszonkettő –, elmondhattuk, nincs titkunk egymás előtt. Mindketten tudtuk, mit ér a másik. Én például tudtam róla, hogy diákkorában színjátész volt, és a Dócziban, a református lánygimnáziumban Tamási Áron Vitéz lélek című darabjában a fiú főszerepet alakította. (Akkor még nem sejthettem, hogy később is övé lesz a főszerep, a családban mindenképpen.) Ő meg nézőként megtapasztalhatta egy egyetemi szavalóversenyen, hogy milyen versmondó is vagyok. Mégis van valami, amire nem kérdeztem rá. Most megteszem.*

Van-e színjátszós élményed, amiről én nem tudok?

– *Talán az, hogy a Tamási-darabot nemcsak játszottuk, de magunk is rendeztük, diákok. Tanári felügyelet mellett. Egyébként regös cserkész is voltam, jártuk a falvakat, népszokásokat gyűjtöttünk, s közben énekes, szöveges népballadákat játszottunk. Élmény volt. És ne felejtsem el megemlíteni – 1946-47-ben vagyunk –, hogy középiskolásként Karácsony Sándort hallgatom valamely városi rendezvénysorozaton, a debreceni egyetem nevezetes Sándor bácsiját, de hiszen ezt te tudod, neked professzorod is volt, s mint ismeretes, nagy cserkész, aki könyvet írt a műkedvelő színjátszás nevelői fontosságáról és hogyanjáról. Rajongtunk érte.*

– *Már az ötvenes években vagyunk, Karácsony Sándort elküldik Debrecenből, és félünk. Kósa Vilmáról kiderítik, hogy kuláklány, nekem meg azt mondja egy él-elvtárs, hogy rés vagyok a bástya fokán. El lehet képzelni, mennyire nem volt kedvünk játszani. Szerencsére megszületik a fiunk. Stramm gyerek, egy darabig csak vele, Laci fiunkkal játszunk. Már csak drámapedagógus korszakunkban tudatosodik bennünk, hogy mi a gyerekekkel mindig jelzéssel hancúroztunk, s felnőttként pedig szerepbe bújunk, s hogy Lacink a maga kettős tudata szerint foglalkoztatott minket.*

Aztán gimnáziumban tanítottál. A Fazekasban vezetted az önképzőkört, majd a szakkörszerűen működő irodalmi színpadot.

– *Azzal kell kezdenem, hogy az irodalmi színpadot illetően a minta te voltál, miután 1957-től folyamatosan sikerült működtetned a városi, hamarosan országos rangra emelkedő József Attila Irodalmi Színpadot. Gondolom, nem haragszol, ha elmondom, hogy ezt nagyon jól csináltad. S minthogy kezdetben a próbák is a lakásunkon zajlottak, s ha az anyai teendők engedték, én is szerepeltem a többiekkel, mi több, azt is láttam, tapasztaltam, milyen módon és milyen szenvedélyesen alkotsz, szerkeszted a műsorokat, dramatizálsz, adod az instrukciót, én bizony lestem, s jó partnernek bizonyultam. Az iskolai irodalmi színpadom is csakhamar ismert lett. S nem csak a városban. Te is tudod, milyen sikerrel rendeztem, hiszen a Sárospataki Diáknapokról arany éremmel tértek haza a fazekasok.*

– *1966-ban Pestre költöztünk, akkor kínáltak meg engem egy metodikus állással a Népművelési Intézetben. Országban kellett gondolkodnom, neked meg általános iskolában. Bántott is ez engem eléggé. Te, aki a gimnazisták közegében voltál egészen otthon, most meg kellett tanulnod, mint lehet dolgozni a kis-kamaszokkal. Kiderült, vérbeli pedagógus vagy. Itt is otthon voltál, a Bogdánffy úti általános iskolában.*

– *Jól mondd, megkedveltem ezt a korosztályt is. A színpad irányítással kapcsolatos ismereteket magammal hoztam Debrecenből, a gyerekeket meg szerettem, feladat meg volt bőven. Nemcsak az iskola, de egy idő után a Fővárosi Művelődési Ház referense is felfigyelt ránk, s már szolgáltató feladatokat is végeztünk, készítettünk műsort névadóra, ünnepekre, s persze a magunk gyönyörűségére is. Az együttléteket én is élveztem, meg a gyerekek is. Boldogan emlékszem a Robin Hood előadásunkra, ezt többször is játszottuk, s nemcsak művelődési házakban meg iskolákban, de a lakónegyed zártabb játszóterein is.*

Mikor aztán innen Óbudára kerültem, s a tanácson lettem népművelési előadó, nemcsak segitettem mások munkáját, de az Úttörőházban magam is vezettem gyermekszínjátész csoportot. Sőt, a rendezést akkor

sem hagytam abba, amikor a tanácstól elkerülvén igazgatóhelyettes lettem a Kiscelli úti általános iskolában.

– *Itt meg kell, hogy szakítsalak. Már a 70-es években, meg a 80-as évek elején vagyunk, én akkor fedezem fel cseh tapasztalatok alapján a Slade-féle drámapedagógiát, s vetem bele magam szenvedélyesen a kísérletezésbe, tanfolyamokat indítok, és úgy tanulom a módszert, hogy csinálom. A lényeg, társam leszel ebben a felfedező munkában. Neked is köszönhetem, hogy a figyelmem ráirányul a magyar népi gyermekjátékokra, s kombináljuk az angol készség- képességfejlesztő gyakorlatokat a mi dramatikus játékaikkal. Te ezekkel gyakorlatozol a gyermekszínházi csoportjaidban, és megengeded, hogy néha én is közreműködjek.*

– Jó, hogy emlékeztetsz. Az a te mániád, hogy meg kell újítani a magyar gyermekszínháziást, s demokratikus metodikát kell becsempészni az iskolákba, a pedagógiába, előhívta a gyermekkoromat. Megidézte a szamoszegi elemi iskolát, az udvart, ahol Szabó Teca tanító nénivel szinte minden délután játszottuk a különféle gyermekjátékokat, énekes, mozgásos gyermekjátékokat, és emlékszem, hányszor mondtuk, mért kellett nekünk angol közvetítéssel felfedezni valamit, amikor csak elő kellett volna venni a magyar hagyományt, pontosabban a háború előtti Drózdly-féle tantervet, abba, ahogy te mondtad – hiszen apukád falusi tanító volt –, minden le volt írva. És nekem is eszembe jutott Karácsony Sándor, a mellérendelésre épülő reformpedagógiájával, meg a regös cserkészlet, s végül is, most, hogy rákényszerítesz, gondoljak ezekre, rá kell jönnöm, hogy a gyermekkor mélyen beívódott ismereteitől valójában sem tanárként, sem színpadvezetőként soha nem szakadtam el.

Emlékszem, hogy a nyolcvanas években, amikor Udvardi Lakos Endre – akkor Miskolcon dolgozó népművelő – meghívott kettőnket a szakmunkástanulók tokaji nyári táborába, szellem- és érzelemnyitogatásra, és a körforgás ritmusában foglalkoztunk a kiscsoportokkal, én akkor is azokat a személyiségfejlesztő, kommunikációs gyakorlatokat részesítettem előnyben, melyeket anyanyelvként hoztam magammal. És amikor óvónőnek vezettem, már a kilencvenes években, a Fővárosi Pedagógiai Intézet megbízásából drámás kurzust, akkor is kombináltam a gyakorlatokat, éppen a te könyved, a *Szín-kör-játék* alapján.

– *Akkor elő is veszem az említett kötetet (1984-ben jelent meg), ilyen fejezetcímeket olvasok benne: Kapcsolatteremtő játékok, Mimes-improvizatív helyzetgyakorlatok, Mimes-szöveges helyzetgyakorlatok, és mások mellett, Verses, énekes, szöveges ritmusjátékok, Népi gyermekjátékok. Az utóbbiakat a te reper-toárodából vettem át. S a könyv bevezetőjének a végén ezt olvasom: „a kreatív játékok anyagának összeállításában sokat köszönhetek D. Kósa Vilmának, aki a játékok, etűdök gyakorlati kipróbálásában is segítségemre volt”.*

– Ebből az is kiderül, és nem is óhajtok mismásolni, hogy engem a tanítási dráma nem érintett meg, s ha erről szó kellett, hogy essék, erről más beszélt, illetve ezzel más foglalkozott, olykor te, drága férjem. Jómagam a képzések során, szinte csak óvónőkkel foglalkoztam, meg tanítókkal, és úgy tapasztaltam, ez a színházi eszközrendszerre épülő nevelési szisztéma őket kevésbé vonzza, nem látják közvetlen hasznát, s talán nekik nem is olyan fontos. És én sem ástam ebbe magam bele. S minthogy a képzések, melyekre hívtak, nem kapcsolódtak a Drámapedagógiai Társaság akkreditált tanterveibe, azt csináltam, amit kértek tőlem, meg amihez értettem, a kreatív játékokat, s szívem szerint, a ritmusjátékokat és a népi gyermekjátékokat. Mikor már nyugdíjba mentem, s az ántivilágban elmehettem ötvenöt éves koromban, s a család hagyott nekem időt rá, akkor boldogan tettem eleget a meghívásoknak, a határon túliaknak, mindenekelőtt. Hívtak Érsekújvárra, mentem, hívtak Kárpátaljára, mentem, hívtak Székelyudvarhelyre, ide többed-magammal, veled, Trencsényi Lacival, Falvay Károllyal, Monzák Péterrel, és sorozatban hívtak, éveken keresztül a Vajdaságba, s mikor a háború zajlott, akkor is mentem. Éreztem, hogy szeretnek, jó volt fontosnak tudni magamat. Én ezt a határon túli munkát szolgálatnak tekintettem. Ezekért nem járt pénz. Egyszer az Anyanyelvi Konferencia közvetítésével még Angliába is kikerültem.

Hadd említsem még meg, hogy a kilencvenes években egyszer összeültünk néhányan pedagógusok és megalkottuk az *Add tovább* című játéközvetítést. S melyik fejezet az én munkám? A népi gyermekjátékoké.

– *Általában mindent megbeszéltünk otthon, azt is, ami a szakmával kapcsolatos. Hát még, ami csak áttételesen tartozott a szakmához! Tudtad, hogy megvisel Vitányiék döntése, hogy 1988-ban, 60 éves koromban nyugdíjba küldenek. Tudtad, hogy nem zavarja őket, hogy gazda nélkül marad a drámapedagógia. A drámapedagógia, amelynek honosítója vagyok, amelyről akként vélekedem, hogy része a polgári demokrácia pedagógiájának. Tudtad, nem nyugszom, hogy valamiképpen folytatása ne legyen a honosításnak, a terjesztésnek. És akkor megszületett az idea, létre kell hozni civil szerveződésként a Magyar Drámapedagógiai Társaságot.*

dagógiai Társaságot. Hogy mi erről mennyit beszéltünk! Együtt találtuk meg azt a tíz kollégát, akiket felkértem, legyenek alapítók. Még a régi rendszerben vagyunk, az alapításnak feltétele, legyen tíz szalonképese ember, aki felvállalja az ügyet. Még arra is ügyeltünk, hogy te a háttérben maradj. Aztán megválasztottak elnöknek, s ha lehet, még többet dolgoztam nyugdíjasként, csak ingyen. És te nem bántad.

– Mit tehettem volna! Ismertelek annyira, hogy tudjam, ha valamit kitalálsz, amiről meg vagy győződve, hogy beleillik nemzetmegváltó terveidbe, akkor megállíthatatlan vagy. S én segítettem. Hat éven át, míg úgy nem gondoltad, hogy le kell mondani a Társaság irányításáról. S ezzel is egyet értettem. Olyan volt a légkör, egyesek részéről rejtetten ellenséges, hogy az volt a legjobb döntés. Kellett, hogy nyugtassalak, de magamban örültem, békésebb lesz az életünk. De addig, hat éven át én voltam a gépíró, a társaság fizetetlen adminisztrátora, a levélborítékok címzője, a bélyegragasztó, a tagsági díjak beszédője és adminisztrálója. Ma is megvan az a kézzel írott füzet, melybe vezettem, hogy ki fizetett, mennyit és mikor, s én voltam a közgyűlések háziasszonya is, készítettem a szendvicseket, főztem a kávé, s emlékszem, mikor már kezdett gerjesztetten nőni a feszültség, valaki, egy úgynevezett barát, azt mondta, hogy három esetben is előfordult, hogy pontatlan volt a címzésem.

Azt írja Gabnai Kati 2011-ben, pontosabban azt válaszolja egy kérdésre a Drámapedagógiai Magazinban, hogy a drámapedagógusi szakmában a klikkesedés a pénz miatt van. Milyen jó, hogy ez ránk nem vonatkozik. 1994-ben, amikor kivonultál, talán ez még nem volt motiváló erő. Noha úgynevezett örökös tiszteletbeli elnök voltál, a belső küzdelmekből, ha volt ilyen, később is kimaradtál. Hála Istennek.

– *Mostanában már nemigen tanítasz. Van-e még valamiféle kapcsolatod a drámapedagógiával?*

– Nem sok. Egyes személyeivel inkább. Kedvelem Kaposi Lacit, meg a feleségét, Lipták Ildikót, mindekelőtt mint nagycsaládosokat, ha olykor találkozunk magánemberként, kellemesek. Ugyanakkor a Laci szerkesztette Magazin egyre kevésbé az enyém. Annál többet drámázok a dédunokáimmal, mostanság a négy és fél éves Leventével, meg a három és fél éves Andrissal.

– *Irigyelem is a gyerekeket. Szeretném, ha velem is drámapedagógiázna Kósa Vilma, annyi kedvességgel, mint a leszármazottainkkal. Am mire hazajön Kovácsiból, mi marad nekem, többnyire a fáradsága, meg az abból fakadó rosszkedve.*

– Le vagy...

★

Drámapedagógián kívül és belül, de mindenképp közel

Váczy Zsuzsáról

Róla is írok a könyvemben. Mindig szeretettel. A Drámapedagógiai Társaság megalakításának idején ugyanis, amikor a gondolat, hogy ilyesmit létre kellene hozni – 1987-et és 1988-at írtunk – még csak embrionális állapotban élt bennem, ő volt a biztatóm: írjam a tervezetet és szervezkedjek. (Akkor küldtek el nyugdíjba, kellett a biztatás, hogy már csak fél ne adjam.)

Megkerestem az 1991-ben megjelent Drámapedagógiai Magazin első számát. Van benne egy rovat: Bemutatjuk magunkat. Hámoriné Váczy Zsuzsa ezt írja magáról: „Kopogósan. Drámapedagógiáról írom a szakdolgozatomat. Színjátszóskodom az iskolákban. Azután népművelő leszek. A Pedagógus Szakszervezetben művészeti előadó. Anyanyelvi táborokat szervezek s a táborokon belül „futtatom” a drámapedagógiát. Pedagógus újságíróként is. S kezdettől tagja vagyok a Magyar Drámapedagógiai Társaságnak, az elnökségnek is. Ezenközben szültem és neveltem négy gyermeket, megértem a rendszerváltozást, és folyvást örülök, hogy megértem.”

Hogy most is örül-e, ez és sok más, kiderül az interjúból.

Egyébként arra kértem Zsuzsát, hogy kérdezze csak önmagát.

– *Hogyan, mikor kerültél kapcsolatba a drámapedagógiával?*

– A hetvenes évek elején még azt sem tudtam, hogy van ilyen, mármint drámapedagógia. Amikor szakdolgozati témát kellett választanom, az adott lehetőségek közül egyet sem találtam, ami az engem leginkább foglalkoztató kérdés megvilágításához közelebb vitt volna: élvezetes, tanulóközpontú módszerek alkalmazása a tanórákon, amelyek a kreativitást, a döntési képességeket, a teljesítményt, a fantáziát, a gyermeki személyiséget a legsokoldalúbban fejlesztik. Viszont a főiskolán volt gyermekszínjátszás, ahol hallgatóként már nagyon sok mindent kipróbálhattam. Jobb híján a problémamegoldó gondolkodás fejlesztése című témát választottam, de a többi, hasonló témán dolgozó társammal szemben én nem a matematikai